

Розділ 1

Теоретико-методологічні засади проблем етно- та культурозбереження

Валентина Піскун

Суспільна єдність і досвід формування авторитетів у культурно-історичному поступі українців

У статті аналізуються особливості суспільного єднання українців як нації. Суспільна єдність розглядається як складова культурогенезу. Акцентується увага на ролі авторитету у культурно-історичному просторі українського буття.

In this article the peculiarities of social unity of Ukrainians as a nation are analyzed. Social unity is viewed as a part of cultural genesis. The accent is laid on the role of authority in a cultural-historic space of Ukrainian being.

Суспільству як такому притаманно багато якостей як так само і вимірів його існування. Ми зосередимо увагу на одній із складових, яка суттєво впливає на способи і якість вирішуваних проблем суспільного життя шляхом консолідації його зусиль, тобто – суспільного єднання. Не вдаючись до аналізу всіх, існуючих на сьогодні теоретичних узагальнень проблем розвитку суспільства, зазначимо, що всі дослідники, розглядаючи його специфіку, підкреслюють, що «вона визначається тим, що це відносно автономна система формалізованих відносин, які конститууються в певні його інституції» [17, с. 36]. Зокрема, культуролог Д. Белл, аналізуючи цілісність й самодетермінованість суспільства, поділив його на три царини, кожна з яких підпорядкована осьовому принципу. «Аналітично я поділяю суспільство на техно-економічну структуру, політику та культуру. Вони не тотожні одна одній і мають різні ритми зміни. З них випливають різні норми, які узагальнюють різні, навіть протилежні, типи поведінки...» [1, с. 53]. Охарактеризувавши кожну із царин, Д. Белл також підкреслив і ті суперечності, які можливі як всередині, так і між констатуючими елементами. Зокрема, це – відносини між соціальною структурою і політикою, між соціальною структурою і культурою. Саме у цих суперечностях і є багато прихованих конфліктів, які ідеологічно виражені як відчуження, деперсоналізація, наступ на авторитет тощо [1, с. 57]. Тобто, суспільство ми розглядаємо як відповідну структурно-зоровану цілісність в межах існуючої держави, основним виразником і дієвим суб'єктом суспільства

є соціум [17, с. 27–52]. Саме соціум і є носієм й виразником такої якості, як суспільна єдність.

Суспільна єдність є одним із дієвих засобів самоорганізованого соціуму у спрямуванні його для захисту інтересів: ресурсних (де ресурсом виступає сама людина і способи її відтворення), соціальних, корпоративних, особистісних, вироблення й засвоєння цінностей, які продукуються у змінних умовах існування, творення й утвердження культури. Водночас суспільна єдність так само засвідчує мобілізаційну спроможність спільнот і соціуму загалом до творення й засвоєння нових культурних форм і систем. У процесі соціальної взаємодії випрацюються також механізми самозахисту спільнот та розвиваються й взаємодіють їхні культурні практики. Тобто, суспільна єдність є також невід'ємною складовою культурогенезу як процесу постійного самооновлення культури.

Суспільна єдність – це усвідомлена необхідність самоорганізованих спільнот до «сродної» колективної праці в реалізації спільної мети на основі взаємного інтересу та утрадиційненої культурно-ціннісної орієнтації. Суспільна єдність притаманна спільностям. Об'єднуючись за інтересами, окремі індивіди вступають в інтеракції, формують свою особистість, соціальну активність. Водночас вищою формою суспільної єдності є єдність державного життя як основи нормального політичного буття і забезпечення особистої свободи. Суспільна єдність взаємопов'язана із суспільною свідомістю та суспільним буттям, які як взаємопереплетені сутності є формотворчими і живильними джерелами суспільного єднання. Як відомо, суспільна свідомість виникла одночасно й у

єдності з виникненням суспільного буття, а, отже, вони є взаємозалежними. Водночас слід наголосити й на тому, що існує специфічна особливість у виявах свідомості і буття. Так, якщо на ранніх етапах розвитку суспільства суспільна свідомість формувалася під безпосереднім впливом буття, то надалі цей вплив набував усе більш опосередкованого характеру – через державу, політичні, правові відносини й ін., а зворотний вплив суспільної свідомості на буття здобуває, навпаки, усе більш безпосередній характер. Сама можливість такого безпосереднього впливу суспільної свідомості на суспільне буття полягає в здатності свідомості адекватно відбивати буття. Окрім того, суспільна свідомість епохи може не тільки відбивати буття, але активно сприяти його перебудові. У цьому і полягає та історично сформована функція суспільної свідомості, що робить її об'єктивно необхідною і реально існуючою. Як зазначав О. І. Бочковський: «Свідомість є істотною й головною ознакою нації. Завдяки їй етнічна сировина викристалізовується в національний колектив. Чим ширше й глибше поширена ця свідомість, тим краще скристалізовується національний колектив, тим більше той чи інший нарід наближується до поняття сучасної нації. Від суспільної структури народу залежить як темп, так і ритм народотворчого розвитку» [2, с. 164].

Джерелами суспільної єдності, на нашу думку є: 1) *Духовно-культурний простір*, в якому самореалізується особистість і соціум. Складовою цього простору також є народна мудрість як детермінанта духовної єдності сучасного українського суспільства. Як наголошує дослідниця Г. Макушинська, – «народна мудрість (сукупність концентровано-лаконічних сталих думок, максим) визначає спосіб і рівень життя народу, зосереджує суб'єктне начало в людині, гармонізує її душевну суб'єктивність, виступає духовним фактором міжлюдської суспільної єдності та цілісності» [8, с. 3]. Об'єктивною формою і водночас способом практичного вияву народної мудрості є громадська думка, формування якої в сучасних умовах перебуває під постійним впливом засобів масової інформації, як потужного чинника тиску на суспільну свідомість та її практичну кореляцію. 2) *Держава, як спосіб самоорганізації людей* для забезпечення їхніх інтересів. Ще у свій час Гегель підкреслював, що основний принцип єдності держави стосується устрою влади, її структуризації, суверенітету, поєднання громадського і корпора-

тивного життя. У той же час глибина і сила держави полягає у розвитку духу громадськості, суспільної єдності. Характерною рисою українців є розвинене індивідуальне начало, що з одного боку породжене способом ведення господарювання, а з іншого – століттями виживання в межах іншонаціональних державних утворень, а, отже, саме ця риса може бути маніпулятивно використовувана з метою підриву суспільної єдності, продукування протистояння у суспільстві та відчуження громадянина від власної держави, що в свою чергу породжує її слабкість і можливість попадання в орбіту сильніших державних утворень. Значно ослаблюють національну єдність сучасних українців і явне (чи приховане) почуття національної меншовартісності порівняно з іншими народами, суспільної приниженості, що упродовж десятиліть практично-дієво продукувалася як державними механізмами, так і буттєвою практикою (значну роль тут зіграли засоби культури, контрольовані державою). А в сучасних умовах – приватними корпораціями, які заангажовані на певному політичному інтересі. 3) *Громадянське суспільство* як запорука усталених взаємозв'язків та взаємочинностей, взаємозобов'язань і відповідальності. Саме громадянське суспільство здатне розвинутий індивідуалізм спрямувати у громадянську свідомість та через суспільну активність і організаційну мобільність стати запорукою суспільної єдності. Поділяємо думку англійського культуролога Е. Геллнера про те, що однією з сутнісних характеристик громадянського суспільства є встановлення певної рівноваги між соціальною й економічною сферою. Економіка тоді може створювати основу інституційного плюралізму, коли вона є достатньо вільною з одного боку і недостатньо потужною, щоб не призвести до загибелі нашого світу [4]. Він також наголошує, що «модульна побудова людини тісно переплетена з індустріальним, зорієнтованим на розвиток суспільством, має два аспекти, два ряди, супроводжуючих його соціальних обставин. По-перше, воно робить можливим громадянське суспільство, тобто систему урівноважувальних державу плюралістичних політичних асоціацій і економічних інститутів, які, водночас, не закріпачують людину. По-друге, воно обов'язково підвищує значення етнічної ідентичності, оскільки людина уже не запов'язана до одного разу заданої соціальної ніші, а натомість залучена до відповідного простору культури» [4, с. 147–148]. 4) *Суспільна свідомість*, яка фор-

мує простір діяння. 5) *Суспільна зайнятість*, що визначає рівень буття, потенцій, можливостей і задоволень як окремої людини, так і соціуму загалом. Французький соціолог Е. Дюркгейм підкреслював, що суспільна праця забезпечує єдність суспільства і є джерелом суспільного зв'язку людей, джерелом життя. [5]. Водночас перехід до постіндустріального суспільства, зміна його соціальної структури формує простір для зв'язків усередині самого суспільства і не тільки через всезростаючі процеси урбанізації, а й засобами культурного зваємообміну та взаємозбагачення. В сучасній Україні відбувається якісні зміни в соціальній структурі і в системі зайнятості. У той же час спостерігаються небезпечні процеси не лише для суспільства, а й для держави загалом, адже розшарування населення за доходами характеризується значними диспропорціями. Окрім того, зростання корпоративної елітарності, корпоратизація політичної влади (відбуваються ці процеси за потужної участі олігархів, до того ж виокремлення здійснюється за національною ознакою й шляхом ігнорування, а то й прямого обмеження розвитку української культури й культурних практик) стають небезпекою не лише для суспільного єднання, а й вибухонебезпечними явищами у суспільстві загалом.

6) *Історична пам'ять* народу є одним із визначальних і впливових (на суспільному й на особистісному рівні) складових його духовно-культурного самоствердження. Більше того, вона так само впливає на формування суспільної свідомості, а отже, є чинником, який підсилює суспільство у ствердження його гідності й робить конкурентоздатнішим. Як відомо, поклоніння, акцентація чи надання переваги у висвітленні певних історичних подій, осіб сприяє використанню пам'яті як комеморації, тобто за таких умов історична пам'ять стає єднальним чинником соціуму [12, с. 11–16]. Після помаранчевої революції (2005–2009 рр.) спостерігався саме такий процес. Створення Українського інституту національної пам'яті [13], відзначення історичних подій, відзначення на державному рівні ювілеїв визначних діячів України в минулому, різноманітні загальноукраїнські культурологічні події. Прикладом такої може бути створення «Рушника національної єдності». Київський міський центр народної творчості, Асоціація працівників засобів масової інформації України, Товариство з обмеженою відповідальністю «Український сувенір», Державна теле-радіокомпанія «Всесвітня служба «Укра-

їнське телебачення і радіомовлення» та Державне підприємство «Дирекція фестивально-виставкової діяльності» Державного комітету телебачення і радіомовлення виступили з ініціативою проведення протягом травня-серпня 2007 року Всеукраїнської культурно-мистецької, суспільно-політичної акції «Рушник національної єдності» з метою виховання у суспільстві почуття гордості за свій народ і свою державу, формування атмосфери суспільної злагоди, глибокого розуміння послідовної співпраці всіх гілок влади, конструктивного діалогу всіх політичних сил держави, розбудови незалежної України, зміцнення її економічної могутності та культурного розвитку, підвищення народного добробуту і утвердження міжнародного авторитету, сприяння відродженню народних традицій і ремесел [3].

Основними складовими, які спонукують суспільство до єднання у відстоюванні прав і свобод, вільного доступу до державного ресурсу, творення суспільства рівних можливостей, є: мотиваційна, ціннісно-орієнтаційна, комунікативна, творчо-свідомісна, прогностична. В ідеалі дієвість цих складових у комплексі можлива за умов консенсусу національної ідентичності.

На різних етапах розвитку суспільств функція суспільної єдності корелюється в залежності від соціальної стратифікації суспільства, завдань, які виконує держава як складна функціональна система, геополітичної ситуації та співвіднесення бажаного і можливого у досягненні політичної мети, вагомості й актуальності часу поставлених завдань і авторитету лідерів нації.

Суспільну єдність (як амбівалентну сутність, яка притаманна сучасній українській нації) ми розглядаємо на прикладі сучасного українського суспільства, тобто дієвості трьох взаємопов'язаних царин: техно-економічної, політичної та культурної, і, відповідно, дієвість українського соціуму у виробленні моделей поведінки та продукування цінностей, що сприяють єдності, як самозрозумілому засобу конкурентоздатності та суспільно-державної перспективності нації у процесі її самоствердження.

Сучасне українське суспільство, трансформуючись із радянського в пострадянське і власне українське, останні двадцять років перебуває в умовах постійного пошуку ціннісних орієнтирів, з одного боку, та тиску складних соціально й політично та культурно організованіших державних структур і навіть корпорацій – з іншого. Ностальгія значної частини населення за «втраченим радянським» (тут ма-

ється на увазі не лише політико-системний чинник, а, передовсім, – буттєвий), слабка пристосованість до нових – ринкових умов життя, збереження в політичній риторичі (а то й звернення через використання державних структур) старих історичних схем, тиск більш потужно впливового російського чинника на українську людину не дають можливості утверджувати цілісний український простір (економічний, політичний, культурний). В одній із своїх промов 30 червня 1924 р. Микита Шаповал прогностично наголошував: «Антагонізм між самостійниками і федералістами з'їдатиме національну енергію України аж до того часу, коли політична активність не обійме народні маси, коли національна культура не стане їхнім ділом і завданням» [18]. Окрім того, практично і через 19 років незалежності України Росія як спадкоємниця СРСР і російські політики не перестають пробуджувати в свідомості українців ідею супер і наддержави (навіть нехай і з центром в Києві) на всьому євразійському просторі. Тут доброю ілюстрацією виступає лист депутата Державної Думи Росії Е. А. Федорова до одного з українських депутатів О. Семерака від 2 березня 2010 р., в якому зазначається: «Політична і економічна практика показала нагальну необхідність відтворення геополітичного утворення – великої Європейської України (з Росією і Білорусією) від Карпат і до Сахаліна» [15]. В постійній конкуренції українське суспільство виснажується й слабо оновлюється через надзвичайно неадекватну модель власної політичної самоорганізації й відсутності чітко окресленої перспективи та шляхів її досягнення. А відтак – функція суспільної єдності розмивається, а саме суспільство атомізується й стає вразливим перед маніпулятивними політичними, економічними й культурними наступами.

Дослідження суспільної єдності як фактору конкурентноздатності суспільства та її функціональних особливостей розпочалося в Україні й за її межами ще у 20-ті роки ХХ ст. Узагальнюючи причини й наслідки поразки Української революції, учасники подій, вчені виклали своє бачення культурно-суспільного розвитку України й українців і однією з її причин констатували – відсутність суспільної єдності. Відтак, у філософсько-узагальнювальних, історичних та публіцистичних роботах з проблем нації й націоналізму вперше постала проблема авторитетів і суспільної відповідальності лідерів революції [10]. А також глибокі узагальнювальні праці про розвиток української нації [16]. Так О.-І. Бочков-

ський повторював слова автора ідеї Паневропи Куденгове-Калергі про те, що «нації є симбіозами спільнот між велетнями та їх народами, що водночас є їх батьками й синами, творцями й творами. Властивою релігією націоналізму є культ героїв. Нарід об'єднують спільні герої, яких він наслідує, їх злучають спільні ідеали та ідеальні постаті; спільні провідники, поети й боги». Хоча ця теорія та ідеологія звужує істоту націогенези, нехтуючи, наприклад, значення матеріального, мовляв оточення, в народотворчих процесах, проте вона слушно підкреслює й підносить ролі духово й індивідуального чинника, як свого роду активних атомів, навкруги яких швидше й виразніше відбувається кристалізація модерних націй, що врешті-решт, коли ще не є, то де далі все більше ставатимуть духовими спільнотами» [2, С. 171]. М. Шаповал розглядав націю в межах соціологічної теорії і наголошував: «нація – це є система взаємочинності одного індивіда з другим, одних суспільних груп з другими.

Ця система обміну енергії, або як називають, система взаємочинності між людьми певної мови, це фактично і є нація: коли немає цієї взаємочинності, коли наші нерви мовчать, не функціонують почуття, почуття не живе, між одною людиною і другою нічого не трапляється, тоді нації нема. Таким чином нація це є діяльність, це – процес між одномовними індивідами і їх групами його треба уявляти як живий процес» [19]. Тобто, суспільна єдність є іманентною ознакою нації. Націю творять авторитети й належним чином згуртовані задля певної мети спільноти.

В Україні після поразки революції 1917–1923 рр. досить гостро постала дилема «пам'яті», істинної сутності культурно-буттєвої парадигми історичного розвитку, що виокремлюється як амбівалентна даність діяного, усвідомленого й засвоєного в процесі радянської практики. Відтак, постала проблема виконавців (авторитет часу) й тих, хто в постійному протистоянні з радянською владою утверджував українське «Я». Оскільки, за Є. Маланюком «Культура є також функція тривання людини на данім терені» [9, с. 88], то відповідним чином і склалося культурне протистояння: українського і радянського (що, до речі, не згасає і нині. Тільки радянське виступає під прапором російськомовності як всеохопності зденаціоналізованого радянщиною українського). Ю. Шевельов наголошував, що «советськість – тяжка хвороба для багатьох може, невилгойна. Хвороба ця

не була вичерпно вивчена і показана... Советськість мститься на людях страшно. Російська імперськість у двадцятому столітті – тепер здебільше її советській (чи комуністичній формі), напевне, знищить ще не одного діяча, вже багатьох. Не буду називати жертв у минулому і кандидатів на жертви в майбутньому. Це і письменники і політики, і те, що зветься советським жаргоном «простой советський (чи то руський) человек» [20, с. 386, 390–391].

Одним із найпоширеніших явищ у радянському було протистояння особистості державі. Це протистояння набуло різних форм. Найбільш виявним у кінематографі була заборона до показу фільмів (наприклад, фільми Ю. Ілленка), творів для друку, культурно-історичної опозиції (І. Дзюба, М. Брайчевський та ін.), повсякденної незадоволеності діячим, що можна виокремити як свідомо-неусвідомлена традиційно-культурна опозиційність, політичної опозиції. Ці ж тенденції все ще, в тому чи іншому прояві мають місце і в українському сьогоденні. Тобто, українська держава так і не стала запорукою єднання українського соціуму не лише в його політичній царині, а й в культурно-буттєвій. Як і в попередні періоди в наданні переваги своїй традиції й культурі єднальним осердям все ще залишається українська родина. Роздумуючи в свій час над витоками духовного зросту Є. Маланюка, О. Семененко писав: «Думаю, що атмосфера родини навіть чужої більше давала для духовного росту, ніж казарми теперішніх гуртожитків або університетських кампусів... Маланюк не брав участі в аматорських українських виставах, він не носив вишиваної сорочки. За його часів у реальній школі не було таємних українських гуртків. Але була Україна. Вона була в традиціях українських родин». Навколо була природа, віковий хід якої так прекрасно відбивався в наших християнських святих» [14, с. 35].

Як відомо, саме з історичного розвитку нації виростає і вивершується національно-політична свідомість, що дієвою є у формі символів і міфів, провідним із яких є ідея призначення народу, його історичної долі й місії. І, як зазначав О. Кульчицький: «Історія діє на психіку людини чи не найсильніше шляхом прикладів, шляхом впливів історичних постатей як зразків для живучих. Від Ярослава Мудрого по через Хмельницького і Мазепу, аж до Шевченка і Петлюри тягнеться низка постатей, що стають для кожного покоління предметом ідентифікації, психічного ототожнення» [7, с. 27]. Водночас спро-

ба спертися у шкільних підручниках на іншу модель викладання, введення історичних і культурних фактів із життя українців викликало дискусію з концептуальних питань (дискусії між двома підходами етноцентризму і антропологічним підходом. А то й вирішення деяких питань у судовому порядку (зокрема, щодо присвоєння звання Герой України Степану Бандері)).

Зрозуміло, що історичний аспект життя української людини повинен розглядатися в контексті її психічного життя і враховувати особливості «селекційної політики» завойовників. Адже лише слухняні і податливі виживали в умовах колоніального становища, бездержавного статусу і постійного виємігрування населення в інші країни світу. Тобто, «Гін до самоствердження не видається в українців надто посиленням, ані надто провідницька форма як гону до влади... Ступінь його сили вистачає до поборювання сублімовання форм внутрішньої боротьби між членами власної групи. Виявити співчуття, симпатизувати, розуміти чужі стани духові – ці гони дуже високо розвинені. Звідси і легкість проникати в чуже життя психічне, брак дистансу і несхильність до власної інтимності, що в'яжеться з гоном товаристськості. Солідарність як схильність помагати сильним чи сильнішим безумовно уступає місця інстинктові допомагати слабшим. Можна б сказати гіпертрофічний аспект наслідування в'яжеться з слабо розвиненим гоном підкорюватися призначеним авторитетам і тому функція суспільної єдності нерозвинена» [7, с. 30].

Сучасне українське суспільство переживає складні трансформаційні процеси, а, отже, й конче потребує тих засобів, які б забезпечували соціум від катаклізмів: економічних, соціальних, політичних і навіть культурних та екологічних. Чимало думок висловлюється з приводу шляхів забезпечення і не тільки від самих українців, а й тих, хто так чи інакше долучений до його дослідження. Так сучасний французький історик і політолог Франсуаза Том вважає, що «нині примирити і об'єднати українців може лише правда. Її потрібно шукати, її потрібно показувати» [11, с. 19]. Український актор Євген Ніщук вважає, що «саме у високій культурі, у мистецтві можна знайти ті орієнтири і зрозуміти, куди ми рухаємося взагалі. Ідеальним світом має правити культура» [6, с. 19]. Дійсно дієвим способом суспільного єднання, як показує досвід, може бути культура у широкому розумінні, яка базується на правді.

1. Белл Д. Роз'єднання царин: формулювання тем // Політологічні читання. – 1994. – № 3. – С. 51–69. 2. Бочковський О. І. Вступ до націоналізму. – Мюнхен, 1991. – 1992. – 338 с. 3. Всеукраїнська культурно-мистецька, суспільно-політична акція «Рушник національної єдності» // Режим доступу: http://www.ukrsov.kiev.ua/s_catalog.nsf/e501d-30b08013439c225702b00629d3c/96fd653830a8a736c22572c700318f90 4. Геллнер Е. Умовля свободи: Гражданское общество и его исторические соперники. Пер. с англ. – М., 1995. – С. 224 с. 5. Дюркгейм Э. О разделении труда // Режим доступу: <http://bookland.net.ua/reader/book/61029/> 6. «Ідеальним світом має правити культура» // Главред. – 2010. – № 24. – С. 18–19 7. Кульчицький О. Психологічна проблема національно-патріотичного виховання / Український персоналізм. Філософська й етнопсихологічна синтеза. – Мюнхен; Париж, 1985 С. 21–35. 8. Макушинська Г. П. Народна мудрість як фактор духовної єдності суспільства. Автореф. дис. канд. філософ. наук: 09.00.03 / Запоріж. держ. ун-т. – Запоріжжя, 2003. – 16 с. 9. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Маланюк Є. Книга спостережень. Фрагменти. Від Кобзаря до нації. Студії і роздуми. – К., 1995 10. Мартос Б. Чому Центральна Рада і Директорія УНР не змогли вибороти самостійності України? / Мартос Б. Визвольний здрив України. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1989. – С. 156–184. 11. Об'єднати Україну може тільки правда // Український тиждень. – 2010. – № 24(137), 18–24 06. 2010 р. – С. 19.
12. Піскун В. Вплив історичної пам'яті на формування поведінкових типів в українському соціокультурному середовищі / Поведінкові типи в українському соціокультурному середовищі: історичний досвід та аналіз тенденцій: Зб. Наук. пр. за результатами між нар. Наук. конф. К., 2007. – С. 11–16. 13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Українського інституту національної пам'яті» No 764 від 31 травня 2006 року. Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/ua/publication/content/875.htm> 14. Семеновенко О. Там була юність... // Сучасність. – 1968. – Ч. 8 (92). – С. С. 33–37. 15. Семерак О. Велика країна від Карпат до Сахаліна. Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2010/03/16/4866840/> 16. Старососльський В. Теорія нації – Нью-Йорк: Наук. тов. ім. Т. Г. Шевченко: Вища школа, 1998. – 157 с. (Перше видання вийшло у Відні в 1921 р.) 17. Український соціум / Власюк О. С., Крисаченко В. С., Степико М. Т. та ін. / За ред. В. С. Крисаченка – К., 2005. – 792 с. 18. Шаповал М. Промова «Визволення і відродження України» // ЦДАВО України, ф. 3563, рп. І., спр. 19. Шаповал М. Промова. «На звороті (на закордонній конференції УПСР). 30.VI. 1924 // ЦДАВО України, ф. 3563, оп. І, спр. 2, арк. 9 зв. 20. Шевельов Ю. Новітня Одиссея: можливості і обмеження / Шевельов Ю. З історії незакінченої війни. Упорядники Оксана Забужко, Лариса Масенко. – К., 2009. – С. 374–396.

Анатолій Ціпко

Фольклор – світогляд: аксіологічні орієнтири українського культуротворення

У матеріалі розглянуто художньо-творчі способи ідейної та формової взаємопередачі у процесі фольклорно-книжного багаторівневого взаємообігу. Творчо-синтечні підсумки такого витворювання стають підґрунтям та виражальною суттю словесного спрямування українського культуротворення. Фольклор виступає джерелом світоглядності.

The modes of the ideas and forms in the folklore and literature multilevel circulation are characterized in the investigative material. The creative and synthesis results of that process are the ground and central essence of the world with oral and scribing traditions and painting directions in the Ukrainian culture's creation. Folklore is the source of world outlook.

Як ґрунтова основа культуротворення, фольклор виступає, і не лише «текстово», що перебуває в усній передавальній традиції, але справді ідейним комплексом, який стає від початків своєї появи в народі формою світогляду. Спершу така з'ява відбувається в міфолого-обрядовій системі, що вже згодом дооформлюється у словесному вираженні, і «стикнувшись» з писаним словом, стає його формо-зодягальником – інструментарієм сповіщення ідеї. Так стається ще в добу Київської Русі.

Згодом, у бароковий час, фольклор «покривається» бароковим шаром. По суті фольклор і бароко були у рівнозначному становищі. Адже, бароко через картину, відображену в мальованому народному зображенні, виконаному мандрівним маляром, та через таку ж «картину»,

відображену у самій «вірші», полишеній мандрованим дяком – вакаційним вагантом-учителем, і так само, зокрема, через «портретованого» козака Мамаю увійшло у кожную українську хату, де і співдіяло у річищі культуротворення з попередньо набутим фольклорно-словесним виявом.

Власне, це у козакові Мамаї, що спокійно – по-індійському «сидів» по стінах українських світлиць, задумливо примружуючись і незвичайно посміхаючись, і відобразилися українські поведінкові риси – непередбачувано-спокійний, зачаєний, але при потребі – зненацька проривчастий типізаційний вияв поведінки. Адже бароко стає українським загальним явищем.

Українців, народ більш південний за культурним типом, захопило саме зроджене на